

Klassikot ja journalismi

GURJEWITSCH, S.M. Karl Marx und Friedrich Engels über die bürgerliche Presse. Leipzig, Karl-Marx-Universität, Sektion Journalistik, 1980. 176 s.

Alkuperäisteos ilmestyi venäjäksi 1975 Mysl-kustantamolta. Tekijältä on aikaisemmin julkaistu käännöksinä lukemisto **Marx und Engels über die Presse 1839-1895** (ks. arvio Tiedotustutkimus 3/1981, s. 74-77) ja **Karl Marx und Friedrich Engels als Theoretiker des kommunistischen Journalismus**. S.M. Gurjewitsch on analysoinut ja kommentoinut tähän teokseen kaikki Marxin ja Engelsin lausunnot porvarillisesta lehdistöstä. Tulos osoittaa, että marxismin perustajien vuosikymmeniä kestänyt työskentely porvarillisen journalismin eri puolien kanssa on tuottanut lopulta "suljetun käsitejärjestelmän". Tekijä esittää tämän teoreettisen järjestelmän ja osoittaa sen merkityksen työväenluokan teoreettiselle ja käytännölliselle työlle aikaisemmin ja myös nykyisin.

Tutkimusaineiston analyysin periaatteena Gurjewitschillä on jäsentää journalismin ja yhteiskunnan suhteiden ongelmakohtia. Kysymykset hän on jakanut seitsemään lukuun: Miten porvarillinen lehdistö syntyy ja kehittyy? Porvarillisen lehdistön puolueellisuus; Porvarillisen lehdistön rakenne; Julkisen mielipiteen väärentäjät; Kansanjoukkojen harhaanjohtamisen välineet; Mitä maksaa lehdistönvapaus? Porvarillisten journalistien asema.

Marx ja Engels eivät koskaan kirjoittaneet mitään erityistyötä journalismista yleensä. Kun he kirjoittivat jotakin journalismin olemuksesta, tehtävistä, rakenteesta, metodeista tai journalisteista henkilöinä, siihen oli syynä jotkut ajan-kohtaiset poliittiset tai ideologiset tapahtumat. Gurjewitschin mukaan porvarilliset Marx-kriitikot pyrkivät tällä tekosyyllä väittämään, että näin syntyneillä klassikoiden lausunnoilla ei ole mitään periaatteellista teoreettista merkitystä ja hyväksyvät ne vain aikaan sidottuina käytännöllisinä ilmaisuina. Poikkeuksen tässä suhteessa muodostavat

samat Marxin ja Engelsin lausunnot silloin, kun niitä yritetään käyttää sosialististen maiden tai kansainvälisen työväenliikkeen lehdistöä vastaan. Samoin monet uusmarxistit kieltävät hänen mukaansa lausuntojen teoreettisen merkityksen, koska ne eivät sovi yksipuolisesti ymmärrettyyn "taloudellis-materiaalistiseen käsitteistöön".

Kirjoittaja arvioi Marxin ja Engelsin porvarillista journalismia koskevien lausuntojen merkitystä seuraavasti (s. 24): "Marxismin perustajat pitivät erityisen tärkeänä määritellä porvarillisen lehdistön yhteiskunnallinen rooli ja sen tärkeimmät ominaisuudet sen kehityksen toisessa vaiheessa, mikä vastasi kapitalismin laajentumisen vaihetta. Ja vaikka heidän esittämänsä analyysi tuotti tuloksia, jotka olennaisesti luonnehtivat porvarillisen lehdistön toimintaa kapitalismin esimonopolistisessa vaiheessa, niin useat heidän esittämistään johtopäätöksistä pätevät täydellisesti tai huomattavassa määrin sitä seuranneenakin aikana, vieläpä meidän päivinämmekin."

Pätevyysaluetta lisää Gurjewitschin mukaan ensinnäkin se, että klassikot lähestyivät journalismin sfääriin kuuluvaa ilmiökenttää "ankaran historiallisesti". Toiseksi he analysoivat sitä dialektisesti, mikä auttoi heitä "ymmärtämään porvarillisen lehdistön luonteen ja erityispiirteet sen kehityksessä ja muutoksessa. He eivät tarkastelleet sitä huonojen piirteiden ja laadullisten ominaisuuksien jäykkänä ja muuttumattomana rakenteena, vaan jatkuvasti muuttuvana ja kehittyvänä luokkasidonnaisena instituutiona, päälysrakenteen monikerroksisena rakenteellisena osatekijänä, joka sisältää erilaisia, keskenään ristiriitaisia prosesseja" (s. 19). Niinpä Marx ja Engels muotoilivat "käsitöksensä porvarillisen journalismin kehityksen ja muutoksen konkreettisista erityispiirteistä ja ilmenemismuodoista hyvin varovasti", mutta he ilmaisivat kuitenkin selkeästi "porvarillisen lehdistön tulevan kehityksen yleisen suunnan, sen 'alenevan' suunnan, taantumuksellisen luonteen vahvistumisen ja huonontumisen nopeutumisen" (s. 34). Erityisesti porvarillisen lehdistön analyttisyys vähenee.

Kirjan erityinen ansio on siinä, että se ei ainoastaan osoita Marxin ja Engelsin kirjoitusten teoreettista merkitystä

vaan ottaa kantaa myös tärkeisiin teoreettisiin kysymyksiin. Tällaisia ovat ennen muuta porvarillisen journalismin olemuksen ja tehtävän määrittely suhteessa pääomaan, journalismin puolueellisuus ja kysymys porvarillisen journalismin periaatteista. Näin se tuo uusia ajatuksia "marxilais-leniniläiseen" journalistiikkatieteeseen. Samaa voidaan sanoa niistä ajatuksista, joita Gurjewitsch esittää porvarillisesta journalistista, jota hän tarkastelee hänen asemansa sekä subjektiivisten että objektiivisten aspektien kannalta: journalisti porvariston ideologina ja ideologian levittäjänä.

Dialektisen ja materialistisen tarkastelutavan pohjalta Gurjewitschin onnistuu tuoda esiin olennaista aineistoa journalistien poliittisen ja sosiaalisen roolin ymmärtämiseksi porvarillisissa tiedotusvälineissä - hän ulottaa tarkasteluun jopa radioon ja televisioonkin. Mainittava on myös hänen kehittelensä Marxin ja Engelsin lausumista ideologisen vaikuttamisen menetelmistä. Tarkastelu syventää kehitystä porvarillisen journalismin "manipuloivasta" luonteesta. Kiinnostava on myös jakso, jossa analysoidaan Marxin kritiikkiä Hegelin lehdistönvapauskäsityksestä.

Kirjan avulla on mahdollista paremmin ymmärtää sekä marxilaista käsitystä porvarillisesta journalismista että myös nykyajan porvarillista journalismia. Kaikista Gurjewitschin johtopäätöksistä ja tulkinnoista ei sosialistisen journalistiikkatieteen piirissä vallitse yhteisymmärrystä, minkä tekijäkin tuo esiin. Tällainen on esim. teesi porvarillisen journalismin kaksoisfunktioista.

Jyrki Jyrkiäinen

Reception - kirjallisuudentutkijain taivas?

SEGERS, Rien T. Kirja ja lukija. Johdasta kirjallisuudentutkimuksen uuteen suuntaukseen. Jälkisana Yrjö Varpio. Suom. Lili Ahonen. Tietolipas 97. Helsinki, SKS, 1985. 165 s.

Rien T. Segers (s. 1947) on Hollannin Yrjö Varpio, länsisaksalaisen reseptioestetiikan ja -historian maahantuoja ja profeetta myös vierailta mailla. Hänen asemapaikkansa on Groningenin yliopisto, mutta hän on saanut tieteellistä jatkokoulutusta myös Yhdysvalloissa sairastumatta kuitenkaan sen paremmin uskritiikin kuin dekonstruktion tartuntaan. Sen sijaan komparativismi sikäläisenä muunnelmana, pyrkimyksenään olla yleinen kirjallisuustiede, on jättänyt hänen ajatuksiinsa jäljen: unelman luoda reseptioestetiikasta kirjallisuustieteellinen perusteoria eli kaikenkattava yleisteoriat, joka kaikkien maiden reseptionistien kansainvälisenä projektityönä paljastaa eri kirjallisuuksien yhteiset ja erottavat piirteet.

Nuoren hollantilaistutkijan tieteenutopia on saanut sisältöä myös videoajan tekniikan ihmeistä, sillä hän haluaisi eliminoida ihmisen kaunokirjallisia tekstejä lukevan kirjallisuudentutkijan roolista ja samalla tieteellistä teos- ja tekstianalyysinkin jonkinlaisen "deus ex machina reception" -vastaanottokoneen avulla. Segers kirjoittaa (s. 40):

"Niin kauan kuin ihmiset (eivätkä esim. tietokoneet) lukevat kaunokirjallisia tekstejä, kirjallisuudentutkijaa tulee ohjaamaan hermeneuttinen elementti, koska myös tutkijan on tehtävä artefaktista esteettinen objekti ennen kuin hän voi muodostaa tekstile merkityksen. - Reseptiotutkimuksessa pyritään subjektiivinen elementti eliminoimaan tieteellisestä tekstinomaksumisprosessista mm. siten, että tutkimuksen kohteena on ulkopuolisten tekstintulkinta. Tieteenharjoituksessa on ulkopuolelta tehty havainnointi ja prosessin kuvaus asetettava subjektiivisten havaintojen kuvauksen edelle."

Rien T. Segersin ajatusten mukaan